

Національний технічний університет України
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

Кафедра
соціології

Соціологія етнічних конфліктів

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	C - соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини
Спеціальність	C5 Соціологія
Освітня програма	Врегулювання конфліктів та медіація
Статус дисципліни	Вибіркова
Форма навчання	очна(денна)/заочна
Рік підготовки, семестр	4 курс, 8 семестр
Обсяг дисципліни	4/ 120 годин: лекції 20 год., практичні 20 год., самостійна робота 80 год.
Семестровий контроль/ контрольні заходи	Залік, МКР
Розклад занять	https://schedule.kpi.ua/
Мова викладання	Українська
Інформація про керівника курсу / викладачів	Лектор: старший викладач, Василюк Ольга Іванівна, +38063 872261938, +38 098 42 946 73 ovasylec@gmail.com практичні заняття: старший викладач, Василюк Ольга Іванівна,
Розміщення курсу	https://do.ipk.kpi.ua/course/view.php?id=2898

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета цього кредитного модуля – сформувати у майбутніх соціологів: а) уміння розрізняти культурно-антропологічні, соціально-економічні виміри етнології як міждисциплінарної форми знання;

б) уміння використовувати категоріальний апарат соціології, її здобутки – від концептів макросоціологічного характеру до результатів застосування теорій середнього рівня, галузевих розвідок, тощо, для дослідження етнологічних реалій сучасності;

в) уміння застосовувати спеціальні методики дослідження громадських настроїв для розв'язання конкретних проблем націогенезу у його сучасних контекстах;

г) бути здатним до прогнозування можливих загострень національного плану в

залежності від економічних зрушень та політико-ідеологічних наведень.

Завдання:

А) набуття бакалаврами необхідного комплексу знань про актуальність, важливість та можливості вирішення конфліктів національного плану у міжнаціональному, державницькому та культурологічному і економічному форматах із використанням різних методик медіації;

Б) тестування теоретичних моделей та їх релевантності у поясненні конкретних випадків конфліктної інтерпретації даних етнологічних та етносоціологічних розвідок,

В) вироблення навичок дослідження, пояснення як розкодування соціальних текстів та світу символів у їх семіотичній, ритуальній поведінковій та матеріально-предметній формах.

Г) формуванню у студентів сучасної політичної культури щодо конструктивного вирішення етно-національних питань.

Після вивчення даної дисципліни студенту потрібно оволодіти і

ЗНАТИ:

1) знати і розуміти алгоритми створення місця окремих теорій етносу та націоналізму у сучасній системі гуманітарних та соціальних наук (зокрема, соціології, історії та культурології);

2) аргументовано визначати конфліктні тенденції простору дискусій навколо дефініції термінів “етнос”, “нація”, “народ”, “раса”;

3) способи створювати коректні дефініції найбільш проблемних у конфліктогенному відношенні категорій, таких як :“етнічна група”, “етнографічна група”, “етнічна меншина”, тощо;

4) про найбільш впливові, з макросоціологічної точки зору, концепції вивчення націогенезу як проекту доби формування модернів;

5) усвідомлювати залежність етносоціологічних розвідок від перегляду геополітичних реалій та боротьби ідеологій.

УМІТИ:

1) аргументовано інтерпретувати поліваріантні та компаративістичні концепти, зокрема, щодо етнічності, як особливого соціо-культурного явища з урахуванням його конфліктної складової;

2) працювати із необхідною методичною та методологічною базою для проведення самостійних етносоціологічних досліджень чи проведення вторинного аналізу опублікованих даних;

3) застосовувати навички концептуалізації, створення власних інтерпретаційних моделей, аргументованої презентації та захисту власної позиції перед аудиторією;

4) здійснювати медіаторську діяльність як у її інституційних, так і позаінституційних формах.

МАТИ УЯВУ ПРО:

– необхідну концептуальну базу, що сприятиме виробленню міждисциплінарного підходу до вивчення окремих етносоціальних феноменів і процесів та стратегій їх дослідження

– новітні методики вивчення етногенезу та націогенезу як предметів теоретико-методологічного соціологічного дослідження у всій його багато вимірності, а також про дотичні культурно-антропологічні, етнографічні методики включно.

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Навчальна дисципліна «Соціологія етнічних конфліктів» є елементом загальноосвітньої підготовки і формується з вибірових дисциплін. Дисципліна «Соціологія етнічних конфліктів» пов’язана з іншими навчальними дисциплінами.

Засадничою для оволодіння матеріалами курсу є інформація, що її змогли опрацювати студенти під час вивчення інших дисциплін соціо-гуманітарного циклу.

Для вивчення дисципліни студенту необхідно мати навички роботи з електронними інформаційними базами.

3. Зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Місце, роль і проблеми входження етносів та націй у суспільнотворчі процеси соціальних взаємовпливів. Соціологічна рефлексія та концептуалізація феномену етнічного.

Тема 1. Проблема уточнення основних критеріїв визначення предметної області соціології етнічних конфліктів

Тема 2. Етологічні та етносоціологічні пояснення предметного оточення людини у форматах культурних та соціальних змін її суспільних практик

Тема 3. Етнічна соціологія та соціологія націй – на перетині проблематики предметних полів та формування дослідницьких програм. Принципова конфліктність дискурсів.

Розділ 2. Зміни у системах колективної ідентичності та трансформаційний характер сучасного аксіологічного простору.

Тема 4. Політологічне визначення націоналізму та його соціологічна сутність. Як вони співвідносяться у визначенні «національний процес» і наскільки останній є етнічно інклюзивним, а не ексклюзивним.

Тема 5. Віртуальний світ сучасних інформаційних технологій у символічних об'єднаннях однодумців. Національне як ідеологічне. Дієвість симулякрів у Мережі.

Тема 6. Світова держава з багатонаціональним складом, моноетнічні формати державних устроїв – динамічні форми сучасних суспільних практик як виклик політичній, економічній, ідеологічній спроможності соціальної творчості.

Розділ 3. Сучасні проблеми консолідації української політичної нації.

Тема 7. Етнічна та політична моделі нації як особливої суспільно-історичної форми взаємодій у життєдіяльності людства. Конфліктологічна складова.

Тема 8. Українська національна ідентичність у історичному форматі її буття як країни цивілізації порубіжного типу

Тема 9. Цивілізаційна цілісність України на сучасному етапі. необхідність і конфліктність протекціонізму у нових хвилях глобалізації.

4. Навчальні матеріали та ресурси

Для успішного вивчення дисципліни достатньо опрацювати навчальний матеріал, який викладається на лекціях та семінарах, а також ознайомитись з:

4.1 Базова література

1. Арбеніна В.Л. Етносоціологія: навчальний посібник.- Видання друге, доп. і перероб.- Х.:ХНУ ім..В.Н.Каразіна,2007.- 316 с.

2. Бонасіч Една The Ethnic Phenomenon. - New-York: Elsevier, 1981.
http://vuzlib.com.ua/articles/book/20956-Etnichnist_enciklopedichnij/5.html

3. Барнетт Едуард, Researches into the Early History of Mankind and the Development of Civilization. L., 1865 Електронний режим доступу: -
www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Tail/index.php

4. Борисенко Мирослав Етнологія сучасності в Україні:досвід та уроки радянського періоду. / З історії та теорії науки №2, 2015, С.26-31

5. Вітгенштейн Л.Культура і цінність; Електронний режим доступу:
<https://ragnali.dreamwidth.org/70074.html>; <https://elite-books.prom.ua>

6. Welzel, C. & R. Inglehart (2015). "Misconceptions of Measurement Equivalence: Time for a Paradigm Shift." World Values Research 8(5):151-173. ISSN 2000-2777 (World Values Survey Association: www.worldvaluessurvey.org).
7. Дуглас Норт Насиліе и социальные порядки, https://royallib.com/book/nort_duglas/nasilie_i_sotsialnie_poryadki.html
8. Кутуєв П.В. Конфліктологія: соціологічна перспектива: навчальний посібник.-К.: Вид-во НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2014.-187 с.
9. Кастельс М. Могушество самобытности / М. Кастельс // Новая постиндустриальная волна на Западе / под ред. В. Л. Иноземцева. – М. : Academia, 1999. – С. 292–308.
10. Кононов І.Ф. Етнос, цінності, комунікація; Електронний режим доступу: dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/.../346/Ethnos-Values-Communication.pdf.
11. Морган Девід. Acquaintances: The Space Between Intimates and Strangers, 2009; Електронний режим доступу: <https://books.google.com> > ... > Sociology > General
12. Судин Д. Ю. Теорія нації в працях теоретиків структурного функціоналізму. Вісник Львів. УН-ТУ Сер. соціол. 2009. Вип. 3. С. 199–209
13. Степаненко В. Этнос-демос-полис: этнополитические проблемы социетальной трансформации в Украине//Соціологія: теорія, методи, маркетинг.- 2002.-№ 2.- С.102-120.
14. Черниш Н. Й. Множинність ідентичностей та множинність їхніх інтерпретацій / Н. Й. Черниш // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. соціологічна. – Львів : ВЦ ЛНУ, 2010. – Вип. 4. – С. 3–3.
15. Хабермас Ю. Гражданство и национальная идентичность // Хабермас Демократия. Разум. Нравственность. М., 1995.

4.2. Допоміжна література

1. Зіммель Г. Поняття суспільства: Електронний режим доступу: http://pidruchniki.com/18210903/sotsiologiya/georg_zimmel_1858-1918
2. Примуш М.В. Загальна соціологія.§16.1 Етносоціологія та предмет її дослідження; Електронний режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/7238/46/>
3. Тиводар М. 39 Етнологія: Навч. посібн. — Львів: Світ, 2004.— 624 с. І8ВІ 966-603-312-
4. Рафальський І. О. Національно-державне самовизначення України: внутрішні чинники та зовнішні впливи. – Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2016. – 480 с.
5. Українське суспільство на шляху перетворень: західна інтерпретація/За ред.В.Ісаєва: Пер. з англ.- К.:КМ Академія, 2004.- С 45-70
6. <http://www.sociology.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/06/DeRlugian-Adept-Bourdieu-russian-translation.pdf>
7. Randall Collins / Violence A Micro-Sociological Theory Copyright © 2008 by Princeton University Press
8. Степаненко В. П. Громадянське суспільство: дискурси і практики. Київ.-Інститут соціології НАН України, 2015.- 420 с. С.159-191

4.3 Інформаційні ресурси

1. <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua/> - Вісник КПІ ім. Ігоря Сікорського. Соціологія. Політологія. Право.
2. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.
3. <https://prometheus.org.ua/>. Найкращі онлайн-курси України та світу.
4. <http://www.sociology.kpi.ua/literature> - кафедра соціології КПІ ім.Ігоря Сікорського

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Лекційні заняття

N з/п	Назва теми заняття та перелік основних питань
1	<p>Тема: Проблема уточнення основних критеріїв визначення предметної області соціології етнічних конфліктів.</p> <p>Основні питання: Розуміння предмету соціальної етнології як принципово дискусійного; вплив на процеси етногенезу, досліджень культурно-побутових умов існування етносів геополітичних концептів. Макросоціологічне пояснення етнографії (описової частини дослідження), етнопсихології, розгляду етносів у історичному просторі та часі, що є неминуче структурованими як сукупність соціальних практик.</p> <p>СРС: використання методик конкретних соціологічних досліджень у вивченні етнічних феноменів.</p>
2	<p>Тема: Етологічні та етносоціологічні пояснення предметного оточення людини у форматах культурних та соціальних змін її суспільних практик.</p> <p>Основні питання: Історичні аспекти теоретичного осмислення розвитку етнічних та національних комплексів як складних соціальних систем у динаміці їх кореляцій з економічними, політичними, культурними вимірами відтворення і виробництва практичної життєдіяльності суспільства. СРС: Залежність індивідуального сприйняття суспільних систем в залежності від набутих впродовж первинної соціалізації інтерпретацій різного рівня та характеру історичної пам'яті. Особистісні формати усезагального.</p>
3	<p>Тема: Етнічна соціологія та соціологія націй – на перетині проблематики предметних полів та формування дослідницьких програм. Принципова конфліктність дискурсів.</p> <p>Основні питання: Питання групової та особистісної ідентифікації, культурні коди і ментальність як спосіб сприйняття та інтерпретації подій внутрішнього, між індивідуального простору. Етологія, антропологія та соціальна психологія як підґрунтя становлення предметного поля досліджень етнологічних вимірів конфліктології як науки. Розширення і переформатування етнологічної проблематики завдяки розвитку когнітивних наук. Інституалізація наукового пошуку. СРС: Внесок етнографічних розвідок та інтерпретації їх результатів з позицій інтеракціоністського підходу.</p>
4	<p>Тема: Політологічне визначення націоналізму та його соціологічна сутність. Як вони співвідносяться у визначенні «національний процес» і наскільки останній є етнічно</p>

	інклюзивним, а не ексклюзивним. Основні питання: Значення теорій (прогресизм та еволюціонізм) Тейлора(Тайлора) Едварда для вирішення етнологічного розуміння поняття адаптації. Питання етногенезу та антропологічного і психокультурного розвитку. СРС: Насилля, що виявляє себе через проблеми упорядкованості як тотальної формальної бюрократизації. Конфліктологічна радикалізація дискурсу. Етнічно-національна складова.
5	Тема: Віртуальний світ сучасних інформаційних технологій у символічних об'єднаннях однодумців. Національне як ідеологічне. Дієвість симулякрів у Мережі. Основні питання: Особливості функціонування символів та ритуалів в різні історичні епохи. Формування сучасних колективних ідентичностей на підґрунті єдності споживання певного медіаконтенту. Генеза етнічних культур і міжнаціональних технологій з позицій соціологічної перспективи рефлексії та концептуалізації. СРС: Соціологічні аспекти функціонування групових практик у їх етнічній та національній вимірності, при перенесенні усіх вищеперерахованих чинників до домінуючого віртуального простору.
6	Тема: Світова держава з багатонаціональним складом та моноетнічні формати державних устроїв – динамічні форми сучасних суспільних практик як виклик політичній, економічній, ідеологічній спроможності соціальної творчості. Основні питання: Головні форми соціального життя у їх спів вимірності та взаємовпливах між типами особистостей, моделями розвитку та соціальними процесами. Особливість причинно-наслідкових явищ у культурно-історичному процесі. Конфліктність сучасних практик: від Г.Зіммеля до поточних подій. Чужинці соціального простору. СРС: амбівалентність стигматизації чужих та напів-чужих. Маргіналізація та дегуманізація – джерело і наслідок конфліктів.
7	Тема: Етнічна та політична моделі нації як особливої суспільно-історичної форми взаємодій у життєдіяльності людства. Конфліктологічна складова Основні питання: Вплив індустріалізації та пов'язаної із нею урбанізації, зростання впливу засобів масової комунікації на значення і роль етнічності. Навпаки, вони посилюють прагнення людей до збереження етнічної самототожності в умовах змішаної ідентичності. Утворення багатонаціональних держав не означає етнічного нівелювання і повної асиміляції етнічних груп. СРС. Сучасне посилення боротьби націй та етнічних груп за рівний доступ до соціальних і культурних благ, за досягнення рівноправного статусу у глобальній світовій спільноті, за врахування прав національних меншин, слідкування за стабільністю політичного клімату.
8-9	Тема: Українська національна ідентичність у історичному форматі її буття як країни

	цивілізації порубіжного типу. Основні питання: Підваженість просування України загальноєвропейським шляхом без урахування рис порубіжної, суміжної і локальної цивілізації. До таких цивілізацій належать ті, які відзначаються неоднозначним, часто конфліктним переплетенням характеристик базової (національної) культури і двох великих типів цивілізаційного розвитку людства, між якими перебуває локальна цивілізація. Безумовно, вона, врешті-решт, стає частиною великої цивілізації, але тривалий час зберігає риси порубіжності. СРС: Методологічні засади вивчення культурного і соціального простору порубіжжя. Комплексний підхід у дослідженні. Сучасні питання захисту національних економічних інтересів.
10	Тема: Цивілізаційна цілісність України на сучасному етапі, необхідність і конфліктність протекціонізму у нових хвилях глобалізації. Основні питання: Для класичних цивілізацій більш характерний синтез, для порубіжних – складна взаємодія симбіозних і синтезних складових. Вихід на перший план тієї або іншої складової визначатиме динаміку цивілізаційного процесу. Культурна складова діє повільніше, хоча й більш глобально. Політична та економічна складові підштовхують динаміку цивілізаційного процесу, але вони більш вразливі щодо впливів зовнішнього характеру (війна, світова криза тощо), соціальних конфліктів. СРС: ментальні, економічні та природно-географічні умови формування цивілізацій традиційного та сучасного (світ-системний підхід) типу. Література: 6 (С. 7-10); 11 (С. 7-8); 22 (С. 7-30).

5. Семінарські заняття

Семінарські заняття мають на мету розвиток у студентів вміння працювати з різними інформаційними джерелами, які б заохочували до розвитку критичного мислення, звільнення від політичної ангажованості і формування конструктивної позиції у дослідженні питань конфліктності етно-національних стосунків в умовах становлення інклюзивного капіталізму. Студенти навчаються готувати виступи, презентації, формулювати та відстоювати свою позицію, приймати активну участь у дискусії.

	Назва теми заняття та перелік основних питань
1	Тема: : Проблема уточнення основних критеріїв визначення предметної області соціології етнічних конфліктів. Основні питання: Місце, роль і проблеми входження етносів та націй у суспільнотворчі процеси соціальних взаємовпливів. Соціологічна рефлексія та

	<p>концептуалізація феномену етнічного. СРС: Навчальна дисципліна «соціологія етнічних конфліктів» як міждисциплінарна та крос культурна сфера людського пізнання. Її появі сприяла модернізація суспільного життя у розвинутих країнах, тематичні подорожі та географічні відкриття.</p>
2	<p>Тема: Етологічні та етносоціологічні пояснення предметного оточення людини у форматах культурних та соціальних змін її суспільних практик</p> <p>Основні питання: сутність і природа етносу, особливості його існування в часі, теоретичні проблеми етногенезу і етнічної історії. СРС: характеристики культурно-побутових особливостей етнічних спільнот у минулому і сьогоденні. Системоутворюючі чинники дослідницьких програм соціології етнічних конфліктів.</p>
3	<p>Тема: Етнічна соціологія та соціологія націй – на перетині проблематики предметних полів та формування дослідницьких програм. Основні питання: Спільнота і суспільство – кореляти із механізмами національної ідентифікації. Вплив на свідомість і поведінку особистості. СРС: За яких умов етнічна група може проходити шлях становлення до рівня політико-громадянської спільноти, формується як нація – процесуальний та багатовимірний, комплексний і конфліктогенний характер такого становлення.</p> <p>Тема: Зміни у системах колективної ідентичності та трансформаційний характер сучасного аксіологічного простору Основні питання: Політологічне визначення націоналізму та його соціологічна сутність. Як вони співвідносяться у визначенні «національний процес» і наскільки останній є етнічно інклюзивним, а не ексклюзивним. СРС: Проблема неминучості існування (формування, розгортання, розвитку та перетворення) ідентифікаційного підґрунтя, завдяки якому задовольняється базова потреба – необхідність людини знайти себе як індивідуальність у якості істоти соціальної.</p>
4	<p>Тема: . Віртуальний світ сучасних інформаційних технологій у символічних об'єднаннях однодумців. Національне як ідеологічне. Дієвість симулякрів у Мережі.</p> <p>Основні питання: формування нових спільнот на основі єдиного споживацького медіа контенту. СРС: Взаємозв'язок між рівнем освіти, видом ведучої у соціумі діяльності та формування різницею вікових параметрів (60-70) і (20-30) і уявленнями про національну символіку. Ставлення до її фінансування. Вчителі та водії, люди старшого віку та молодь у Великій Британії, та припущення щодо можливостей порівняння із вітчизняним досвідом. Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми. Література: 10 (С. 23-24); 11 (С. 9-11).</p>

	<p>Тема: Світова держава з багатонаціональним складом та моноетнічні формати державних устроїв – динамічні форми сучасних суспільних практик як виклик політичній, економічній, ідеологічній спроможності соціальної творчості.</p> <p>Основні питання: Громадянський та етнічний принцип державотворення і можливості розширення національної ідентичності. Від Пилипа Орлика і М.Костомарова до наших сучасників. Соціологічні опитування 2017 року</p> <p>СРС: Зміни у предметному оточенні як зміни політичного ландшафту. Етносоціологічний аспект привласнення.Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми. Література:6 (С. 11-15); 9 (С. 7-10); 2.</p>
5	<p>Тема: Сучасні проблеми консолідації української політичної нації. Основні питання: Етнічна та політична моделі нації як особливої суспільно-історичної форми взаємодій у життєдіяльності людства. Конфліктологічна складова. СРС: Міждисциплінарний характер сучасних етносоціологічних розвідок. Можливості медіації.</p> <p>Тема: Українська національна ідентичність у історичному форматі її буття як країни цивілізації порубіжного типу. Основні питання: Країни-цивілізації порубіжного типу відрізняються від інших більш специфічним розв’язанням докорінних проблем способу життя, різноманітнішою (синтетичною) культурою. З одного боку, це позитив. А з іншого – в деякі періоди можуть ускладнюватися механізми співіснування культур, релігій, мов тощо. Домінування різноманітності може виступати дестабілізуючою силою для цілісності суспільства. СРС: Яким чином у країнах-цивілізаціях порубіжного типу можна виокремити три основні типи міжкультурних контактів ?</p>
6	<p>Тема: Цивілізаційна цілісність України на сучасному етапі.</p> <p>Основні питання: : Україна частково перебуває в лімітрофному (проміжному) стані між євроатлантичною і євразійською цивілізаціями. Китайський чинник у сучасному світі. Позитивний контекст - країна, самовизначаючись як локальна цивілізація, може здобувати зразки, норми життя з обох цивілізацій, збагачуючи свою. Амбівалентність багатьох характеристик суспільного життя України дозволяє більш м’яко входити у сучасні глобальні процеси, впливати, у свою чергу, на наших сусідів. СРС: Соціальні норми і цінності. Інтереси і потреби. Установки і стереотипи. Критичність конфліктологічного дискурсу.</p> <p>Тема: Здатність українського суспільства долати зовнішні та внутрішні кордони й узгоджувати ідентичності, створені ними, як головна цінність соціогуманітарної</p>

	<p>вимірності історичного розвитку України, Основні питання: Нова суспільна практика звертання до державних інституцій захисту і контролю як явище «декриміналізації» конфліктогенних полів у національних відносинах країн, що розвиваються. СРС: Необхідність формування та відтворення механізмів дії соціального контролю за станом національних взаємин в країні під час її реформування.</p>
7	<p>Тема: Тероризм як сучасна версія агоністичної поведінки. Кореляти з соціальним феноменом та теорією агонального лібералізму.</p> <p>Основні питання: Географічно-природний та психофізіологічний фактори у можливостях засвоєння та пере форматування особистісних поведінкових патернів: історичні контексти різних соціумів. Конфліктність соціетальна та особистісна.</p> <p>СРС: Практичні виміри необхідності вирішення «концепції» та «концепту» (Ж.Делез) у етносоціологічному дискурсі. Радикалізація – проблема політичної артикуляції етнонаціональних проблем.</p> <p>Тема: Засадничі чинники формування націй з позиції теорії консенсуального пояснення (за М.Хорхом) Основні питання: Спільнота і суспільство – кореляти із механізмами національної ідентифікації. Вплив на свідомість і поведінку особистості. СРС: Пам'ять переможців та переможених – розгортання у вимірах буття-діяльності груп (мікро-, мезо-, макро- різного штибу). Участь у процесах первинної та подальшої соціалізацій. «Кризові вікна», або чи (і хто) здатен до перегляду узвичаєного.</p>
8	<p>Тема: Соціальні виміри і суспільний розвиток розведених за національною ознакою груп, особливості і перспективи їх функціонування - об'єкт етносоціологічних розвідок. Основні питання: Розширення розуміння питань етнології завдяки інклюзії та пере форматуванию даних етнічної психології – процесів формування етнічної ідентичності шляхом засвоєння норм та стереотипів. СРС: Генетична інформація і відраза до вимушеності власних трансформацій – предмет соціологічного дискурсу як проблема соціальної визначеності вибору особистістю поведінкових опцій у суспільних практиках сучасного глобального світу.</p> <p>Тема: Генеза етнічної культурології та питання розвитку міжетнічних комунікативних технологій. Зміна етнічного складу населення: за яких умов це може постати як політична проблема? Основні питання: Адаптація та акультурація у співіснуванні різних культурних типів – мікросоціологічні та макросоціологічні виміри. Етнічна антропология – питання етогенезу та антропофізіологічного</p>

	розвитку населення (народу, нації?). СРС: Історія пересічної «маленької» людини як історія після модерного часу та модернів, що оновлюються, в умовах сучасного технологічного розвитку. Конфліктність демодернізації.
9	<p>Тема: Цілеспрямоване формування суспільних інституцій для артикуляції питань взаємодії, як чинник і дороговказ для якісних змін і підвищення політичної культури – шлях для практичного вирішення соціальних проблем, що їх розглядає етнологія.</p> <p>Основні питання: Громадянський, підприємницький та етносоціологічний аспект привласнення соціальних ресурсів у процесі їх капіталізації. СРС: Ксенофобія, юдофобія та мазохізм – чому інтелект особи не захищає її від зараження та навіювання? Н. Хомський, Р.Фішер та онук двох рабинів – К.Маркс, або про індивідуально-психологічні виміри соціалізації.</p> <p>Тема: Політичні, особистісно-комунікативні та соціально-психологічні виміри функціональних узагальнень етносоціологічних досліджень. Основні питання: Питання співставності реальностей: від загальнокультурних загроз деструктивного плану до транскрибування останніх на категоріальному рівні світосприйняття й інтерпретацій.СРС: Міждисциплінарний характер сучасних етносоціологічних розвідок.Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми. Екранні засоби навчання: екранне кіно.Література: 1 (С. 21-27); 7 (С. 15-18); 3, 7.</p>
10	Модульна контрольна робота

6. Самостійна робота

З метою поглиблення знань студентів з дисципліни, отримання досвіду самостійної роботи з науковою літературою пропонується самостійне опрацювання наукової літератури з проблемних питань політичної науки. Від студентів вимагається знання основних проблем та визначень семінарських тем, вільне володіння категоріальним апаратом із дисципліни. Крім того студенти мають самостійно розглянути завдання призначені для самостійної роботи і на основі цієї інформації вільно відповідати на поставлені питання.

Самостійна робота здобувача включає:

підготовка до аудиторних занять – 70 год;

підготовка до модульної контрольної роботи – 4 год;

підготовка до заліку – 6 год.

Загалом – 80 год.

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Вивчення дисципліни проводиться згідно існуючої методики організації навчального процесу у вищих навчальних закладах, що передбачає питому вагу самостійної

роботи студентів. Семінарські заняття поглиблюють теоретичні знання з відповідних тем навчальної дисципліни, закріплюють практичні навички дискусій, відстоювання своєї наукової позиції, роботи з літературою, а також формують уміння оцінки, аналізу й управління електоральними процесами і конфліктами, що з ними пов'язані, за допомогою практичних завдань.

Відвідуваність і виконання завдань

Активна участь студента на практичних заняттях є обов'язковою і буде вимагатись. Рейтинг студента значною мірою формуватиметься за результатами його роботи на практичних (семінарських) заняттях.

Студенти, які пропустили практичні заняття, можуть не допустити зниження підсумкового рейтингу, своєчасно (протягом семестру) опрацювавши відповідні теми і виконавши завдання, передбачені для пропущених занять. Не треба чекати наближення заліково-екзаменаційної сесії для відповідного спілкування з викладачем. Варто це робити як тільки студент буде готовий продемонструвати свої знання і навички з пропущених тем занять.

Теми і завдання для практичних занять передбачені робочою програмою дисципліни, доступною з особистого кабінету студента в системі «Кампус» або на сайті кафедри соціології.

На лекціях та практичних заняттях допускається використання ноутбуків, смартфонів, але лише для цілей, зумовлених темою заняття і відповідним тематичним завданням. Використовувати зазначені (та інші подібні) засоби для розваги чи спілкування під час заняття не варто. Відповідати на питання викладача, читаючи з екрану смартфона, ноутбуку чи з підручника не варто також. Це характеризує рівень підготовки студента не з кращого боку.

Студент на практичному занятті може використовувати підготовлені ним письмові нотатки з питань теми заняття (або передбачених завданням), однак висловлювати позицію, читаючи з аркуша паперу не варто. Це також характеризує рівень підготовки студента не з кращого боку.

Форми роботи

Тематика лекцій висвітлена у робочій програмі дисципліни. Вітаються питання від студентів до викладача під час лекції. Викладач може ставити питання окремим студентам або загалом аудиторії. Допускається і вітається діалог між студентами і викладачем на лекції.

Семінарські заняття мають на меті розвиток у студентів вміння працювати з науковою літературою, готувати виступи на базі попередньої аналітичної роботи, формулювати та відстоювати свою позицію, брати активну участь у дискусії.

Опанування дистанційних курсів.

За бажанням здобувача в умовах, що не сприяють регулярному відвідуванню занять, допускається вивчення окремих змістовних частин освітнього компонента в асинхронному режимі, зокрема, через опанування дистанційних курсів. Для врахування в системі оцінювання балів за опанування таких курсів, вони мають відповідати змістовно силабусу, бути узгоджені із викладачем, та на підтвердження проходження курсів студент має надати відповідний документ із зазначенням назви та обсягу в годинах. Визнання результатів неформальної освіти відбувається у порядку, визначеному у відповідному Положенні КПП ім. Ігоря Сікорського.

Процедура оскарження результатів контрольних заходів оцінювання

Студенти мають можливість підняти будь-яке питання, яке стосується процедури контрольних заходів та очікувати, що воно буде розглянуто згідно із наперед визначеними процедурами. Для оскарження контрольних заходів студент має подати заяву, у якій має бути вказана причина оскарження, наведені факти упередженості викладача. Викладач повинен обговорити дану заяву зі студентом особисто на консультації. В разі відсутності порозуміння щодо результату контрольного заходу, формується комісія з викладачів кафедри, яка оцінює процедуру проведення контрольного заходу та претензії студента. Комісія може вирішити провести контрольний захід повторно, або відхилити заяву. Рішення комісії є остаточним та оскарженню не підлягає. Положення про апеляцію https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/downloads/Pologennia_apeliiacii.pdf.

Політика університету

Академічна доброчесність

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

(інша необхідна інформація стосовно академічної доброчесності)

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

Політика використання штучного інтелекту

Політика використання штучного інтелекту та її принципи регламентуються наказом «Політика використання штучного інтелекту для академічної діяльності в КПІ ім. Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://osvita.kpi.ua/node/1225>.

6. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Поточний контроль: [опитування за темою заняття, виконання завдань](#)

Календарний контроль: [проводиться двічі на семестр як моніторинг поточного стану виконання вимог силабусу.](#)

Семестровий контроль: [залік](#)

Оцінювання та контрольні заходи

Рейтинг студента з дисципліни складається з балів, що отримуються за:

- робота на семінарських заняттях;
- написання МКР.

1. Робота на семінарських заняттях оцінюється в 10 балів. Максимальна кількість балів на всіх практичних заняттях дорівнює $\text{гсем} = 10 \text{ балів} * 9 = 90 \text{ балів}$.

Критерії оцінювання:

«відмінно» – творчий підхід до розкриття проблеми, участь у дискусії, складання кейсів – 9-10 балів;

«добре» – глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція, складання кейсів – 8-7 балів;

«задовільно» – обґрунтоване розкриття проблеми з певними недоліками – 6 балів;

«незадовільно» – повна пасивність на семінарському занятті – 0 балів.

Викладач оцінює роботу студента на кожному практичному занятті, але конкретна підсумкова кількість балів за роботу на семінарських заняттях виставляється викладачем під час першого і другого етапу проміжної атестації.

2. МКР

Ваговий бал – 10 балів.

Критерії оцінювання:

«відмінно» – повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації) – 9-10 балів;

«добре» – достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації), або повна відповідь з незначними неточностями – 8 балів;

«задовільно» – неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації) та незначні помилки – 6-7 балів;

«незадовільно» – відповідь не відповідає вимогам на «задовільно» – 0 балів.

3. Заохочувальні бали

Всього не більше 10 балів за такі види робіт:

– за науково-дослідницьку діяльність (участь у конференціях, конкурсах студентських робіт, публікації);

– участь у факультетських олімпіадах з дисципліни та всеукраїнських олімпіадах.

Рейтингова оцінка з навчальної дисципліни доводиться до здобувачів на заліку під час заліково-екзаменаційної сесії.

Здобувачі, які мають рейтингову оцінку 60 і більше балів, отримують відповідну до набраного рейтингу оцінку без додаткових випробувань.

Зі здобувачами, які мають рейтингову оцінку менше 60 балів, а також з тими здобувачами, хто бажає підвищити свою рейтингову оцінку, викладач проводить семестровий контроль у вигляді залікової контрольної роботи (попередній рейтинг при цьому скасовується).

4. Залік.

Ваговий бал – 100.

Залік передбачає відповідь студента на два питання. Питання є різними за змістом, відповідають тематиці лекцій, семінарів, самостійної роботи, питань з самоконтролю. Кожне питання оцінюється в 50 балів.

Критерії оцінювання:

48-50 балів - студент демонструє глибоке знання змісту навчального матеріалу, здатність до системного й міждисциплінарного аналізу проблем курсу; вільно й коректно використовує наукові поняття та терміни, формулює логічні, аргументовані висновки, виявляє власну обґрунтовану позицію щодо дискусійних питань;

43-47 бали - студент демонструє дуже добрий рівень засвоєння навчального матеріалу, добре орієнтується в основних темах курсу, здатний до аналізу та узагальнення; можливі поодинокі неточності у формулюваннях або прикладах, які не впливають суттєво на загальний рівень відповіді;

38-42 бали - студент демонструє достатньо повне розуміння основних тем і питань курсу. Використовує базову наукову термінологію, однак аналіз є переважно описовим; висновки сформульовані, але не завжди достатньо аргументовані;

33-37 бали - студент демонструє загальне уявлення про навчальний матеріал, але відповіді містять помітні неточності у визначеннях, прикладах або логіці викладу; застосування наукової термінології є обмеженим, аналітична складова виражена слабо;

30-32 бали - студент демонструє фрагментарні знання окремих тем курсу, орієнтується лише в частині ключових понять; відповіді неповні, поверхові, висновки недостатньо обґрунтовані;

0-29 балів - студент не орієнтується у ключових поняттях і проблематиці курсу; відповіді нелогічні або відсутні.

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

Кількість балів	Оцінка
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно
Не виконані умови допуску	Не допущено

Можливі відмітки у відомості семестрового контролю:

Не допущено	Невиконання умов допуску до семестрового контролю
Усунено	Порушення принципів академічної доброчесності або морально-етичних норм поведінки
Не з'явився	Здобувач, був допущений, але не з'явився на залік

7. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Рекомендації студентам

Працюючи на лекції студенту варто конспектувати основні поняття, ознаки, класифікації, визначення, алгоритми, про які розповідатиме викладач. Якщо студент буде уважно слухати, фіксувати відповідний матеріал, потім прочитає цей текст, застосує його при вирішенні завдання чи підготовці до практичного заняття. Якщо після цього студент презентує свою обґрунтовану позицію (думку), критично оцінить позиції (думки) інших студентів, ставитиме питання викладачу та студентам – обсяг засвоєного ним навчального матеріалу і глибина його розуміння збільшуватиметься в рази.

Готуючись до практичного заняття студент має обов'язково опрацювати лекційний матеріал певної теми, бажано ознайомитись з додатковими ресурсами в мережі. При виникненні питань, виявленні незрозумілих положень необхідно обов'язково обговорити їх з викладачем. На семінарському занятті навіть добре підготовлений студент не повинен залишатись пасивним спостерігачем, а активно включатись у обговорення питання. Якщо ж студент не ознайомився з навчальним матеріалом, йому варто уважніше слухати виступаючих, і завдяки отриманій інформації намагатись компенсувати недоліки підготовки до заняття. Не слід відмовляти від відповіді на питання викладача. Навіть якщо студент не знає відповіді, доцільно спробувати відповісти, висловити свою думку, виходячи з власних знань, досвіду, логіки запитання тощо. При цьому не треба боятися помилитися – одним з важливих завдань вивчення гуманітарних дисциплін є вироблення вміння логічно мислити і відповідно висловлювати власні думки. Однак, варто пам'ятати, що незнання матеріалу дисципліни є суттєвим недоліком роботи студента і буде негативно впливати на його загальний рейтинг. Відповідальне ставлення до підготовки на кожне семінарське заняття дає змогу не лише правильно засвоїти навчальний матеріал, але й зекономити зусилля при проходженні семестрового контролю.

Дистанційне навчання

Можливе синхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відеоконференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

Інклюзивне навчання

Допускається

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено старшим викладачем Василиць Ольгою Іванівною

Ухвалено кафедрою соціології (протокол № 14 від 23.06.2025)

Погоджено Методичною комісією факультету соціології і права (протокол № 4 від 24.06.2025)

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Ритуал як заміщення опосередкування предметного формами колективної соціальної поведінки. Національне чи (і) конфесійне?
2. Механізми історичної реконструкції для сакралізації влади. Які ще існують способи ствердження легітимності останньої?
3. Жорстокість і жорсткість – характерологічні особливості чи соціальний профіль спільноти-ідеології? Чи може існувати націоналістичний рух на демократичних підставах?
4. Емоційний інтелект як вирішальний чинник етнонаціональної ідентифікації.
5. Як структурний функціоналізм ставився до національної проблематики. Позиція Т. Парсонса та Ф.Тьоніса.
6. Феномен етнічності та його інтерпретації.
7. Етнотип як носій властивостей етнічної групи.
8. Економічні проблеми, управлінська неадекватність, загострення національних протиріч: конфліктогенний простір як запит на медіацію
9. Війни Ареса, Афіни та Аполлона – методологічна цінність символіки образів.
10. Соціальні виміри і суспільний розвиток розведених за національною ознакою груп, особливості і перспективи їх функціонування - об'єкт етносоціологічних розвідок.
11. Національний, націоналістичний, патріотичний – що позначають, маскують, виявляють і вирішують нюанси дефініцій.
12. Реальність існування етнонаціональних груп як мікрогруп- питання про існування колективного.
13. Концепція П.Бурдьє і значення акту передачі повноважень.
14. Ресурсний підхід у дослідженнях різного виду капіталу і особливості його застосування у етнічних контекстах.
15. Генеза етнічної культурології та питання розвитку міжетнічних комунікативних технологій. Зміна етнічного складу населення: за яких умов це може постати як політична проблема?
16. Положення групи у суспільстві – множинність координат для визначення.
17. Сучасний фашизм – економічні витоки чи пошуки мобілізаційної мотивації?
18. Між прихильністю та упередженням, або як можна раціоналізувати міжетнічну взаємодію?
19. Стани і типи етнічності у етносоціологічних розвідках.

20. Пам'ять роду, сім'ї, особи, референтних для останньої спільнот і осередків. Питання узгоджень, синтонності і (чи) дисонансу із легітимністю офіційних версій.
21. Чому не може бути двох точок зору на фанатизм і як протистояти агресії? Домінантна культура (Діоніс та Аполон) та історичний розвиток етносу.
22. Теорія нації Б.Андерсона та поняття «етнічний код»
23. Історико-стадіальна концепція етногенезу, реалізація конфліктологічного підходу.
24. Мова як спосіб політичної дії: контексти реалізму та модернізму. Семіотичний простір.